

NJEMAČKE POSUĐENICE U HRVATSKOM NAZIVLJU AGRONOMSKE STRUKE

GERMAN LOAN WORDS IN CROATIAN TERMINOLOGY IN THE FIELD OF AGRONOMY

Valentina PAPIĆ BOGADI

Visoko gospodarsko učilište u Križevcima
M. Demerca 1
HR-48260 Križevci
vpapic@vguk.hr

Primljeno / Received: 1. 11. 2015.

Prihvaćeno / Accepted: 4. 12. 2015.

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC: 811.163.42'373.45:811.112.2
81'276.6:631(497.5)

SAŽETAK

U radu se bavi istraživanjem i analizom njemačkih posuđenica i prevedenica u jeziku poljoprivredne struke. Istraživanje je vršeno na korpusu tekstova koji čine stručni i znanstveni časopisi iz dvaju razdoblja, te intervjuiranjem poljoprivrednika i stručnjaka agronoma. Anketiranjem informanata na terenu usporedilo se poznavanje i upotreba njemačkih posuđenica, te su primjeri sakupljeni analizom istraživačkog korpusa i rezultata terenskog istraživanja analizirani i klasificirani. Kako se njemačke posuđenice u području poljoprivredne struke do sada nisu sustavno istraživale, a s obzirom na intenzivnu suradnju Hrvatske sa zemljama njemačkog govornog područja vezanu uz razvoj poljoprivrede, rezultati ovog istraživanja su praktično primjenjivi u području poljoprivredne struke na način da rješavaju dvojbe vezane uz upotrebu njemačkih posuđenica i prevedenica u kontekstu jezičnih i terminoloških zakonitosti koje obuhvaćaju jednoznačnost i razumljivost, a koje se često javljaju u jeziku struke. Metodologija istraživanja i korištene statističke metode analize istraživačkog korpusa mogu se koristiti kao alat za provedbu istraživanja u dodirnom jezikoslovlju u kontekstu stručnog nazivlja.

Ključne riječi: posuđenice, prevedenice, stručno nazivlje, dodirno jezikoslovlje,

Key words: loan words, loan translations, terminology, contact linguistics

Moderno doba donosi mnogo novoga, ne samo na području tehnike i tehnologija, već i u raznim drugim područjima. Neminovno, i jezik je podložan promjenama i inovacijama na svim jezičnim razinama pod utjecajem drugih jezika. Internacionalizacija je »neravnomjeran proces u jeziku koji se postupno ubrzava prouzročen neprestanim jačanjem jezičnih dodira u opće svjetskom okviru s jedne strane pod utjecajem gospodarskih, političkih i društvenih čimbenika, a s druge strane kao posljedak znanstveno-tehničkog razvoja, pri čemu pogađa sve jezike i očituje se na svim jezičnim razinama.« (Samardžija 2002: 435)

Jezik struke također nije pošteđen utjecaja drugih jezika, već je podložan promjenama i inovacijama na svim razinama. Novi se nazivi prihvaćaju prvo u izvornom obliku, a zatim često stvaramo i prevedenice. Stavovi prema posuđenicama su različiti. Iz analize istraživačkog korpusa ovog rada vidljivo je da su njemačke posuđenice često prihvatljivije i vjerodostojnije od hrvatskoga nazivlja, ukoliko ono uopće i postoji. S druge se pak strane nameće negativan stav jezičnog purizma spram uvođenja posuđenica u strukovno nazivlje uz pokušaje stvaranja hrvatskih izraza koje sama struka rijetko i nevoljko prihvaća i koristi. Iz toga proizlazi da je većinu stranih riječi moguće zamijeniti hrvatskim riječima, no do toga ne dolazi često iz razloga jer se značenje domaćega izraza učestalo razlikuje od značenja koje ima posuđenica.

U hrvatskom stručnom nazivlju riječi stranoga podrijetla su vrlo učestale. One zapravo ne pripadaju hrvatskom jezičnom sustavu, ali se u njemu pojavljuju iz terminoloških razloga, vrlo često u neprilagođenom obliku ili pak pisane izvornom grafijom. Jezikoslovci u tom pogledu rade distinkciju između tuđica, prilagođenica i usvojenica, pri čemu se tuđice najmanje jednom svojom značajkom ne uklapaju u sustav hrvatskog jezika, te glasovno, tvorbeno ili naglasno nisu prilagođene standardnom hrvatskom jeziku, dok su prilagođenice potpuno uklopljene u hrvatski standardni jezik uz poštivanje ortografske, fonološke i morfološke norme, a usvojenice su toliko prilagođene normama hrvatskoga standardnog jezika da se njihovo stvarno podrijetlo više uopće ne spominje. (Gjuran-Coha 2007: 11)

U znanstvenom su nazivlju posuđenice često prisutne, a jedan od razloga tome jest činjenica da internacionalizacija strukovnog nazivlja omogućava bržu i uspješniju komunikaciju među znanstvenicima, te brže prepoznavanje pojmova i nazivlja. Kada jezik preuzima posuđenicu u svoj sustav, dolazi do pojave nekoliko varijanti s obzirom na ortografiju i izgovor:

1. zadržava se izvorni način pisanja
2. piše se prema izgovoru modela u jeziku davaocu, a fonemi se zamjenjuju najslabijima iz sustava jezika primaoca
3. kombinacija gdje je u jednom dijelu zadržan izvorni način pisanja iz jezika davaoca, a dio riječi je pisan prema izgovoru u jeziku davaocu.

Tijekom povijesti govornici hrvatskoga jezika bili su uslijed različitih društveno-političkih prilika izloženi utjecaju njemačkoga jezika, pri čemu je došlo do jezičnog posuđivanja na različitim jezičnim razinama, pa tako i na razini stvaranja strukovnog nazivlja različitih struka. Stavovi jezikoslovaca prema jezičnom posuđivanju su različiti. Jedni smatraju da posuđenice negativno utječu na transparentnost jezičnog sustava kao cjeline, dok drugi iste podržavaju i smatraju da posuđenice pridonose jezičnom bogatstvu i raznolikosti. Ivir (1988: 9) smatra kako se »povremeno posuđivanje razmjerno dobro podnosi, dok bi velika gustoća posuđenica, odnosno posuđivanje velikog broja izraza u isto vrijeme moglo otežati ili ugroziti komunikaciju«. Finka (1972: 97) pak smatra da posuđenice koje su ušle u određeni jezik i prilagodile se njegovim unutarnjim zakonitostima ne škode jeziku, već ga obogaćuju ne umanjujući njegovu nacionalnu samobitnost, dok pak strane riječi koje se unose bez potrebe jer imaju potpune sinonime u domaćem jeziku kvare govor.

Jezična politika izravno je vezana uz način stvaranja nazivlja u nekoj jezičnoj zajednici te ima izravan utjecaj na prihvaćanje posuđenica i stvaranje prevedenica. Gjuran Coha (2007: 18) navodi da je »jezično posuđivanje oduvijek bilo predmetom interesa hrvatskih jezikoslovaca. Odnos prema purizmu i njegov stupanj razlikuju se s obzirom na društveno političku situaciju u kojoj je neki jezik bio izložen jakom stranom utjecaju. To je imalo za posljedicu snažnu purističku reakciju te su puristi nastojali posuđenice iz njemačkog, talijanskog ili kojega drugog jezika zamijeniti domaćim nazivima. U današnje su vrijeme purističke težnje u hrvatskome jeziku ponajprije usmjerene prema posuđenicama engleskog podrijetla.« Jezični purizam obilježio je i početak 20. stoljeća. Badurina (2009) tako navodi da su filološka škola i filološki program hrvatskih vukovaca obilježili ne samo kraj devetnaestoga nego i gotovo cijelu prvu polovicu dvadesetoga stoljeća. »Značajka jezičnoga savjetništva vukovskoga tipa osobit je tip jezičnoga purizma – tzv. štokavski purizam. Sasvim u skladu sa svojim standardnojezičnim nazorima (i) hrvatski su se vukovci nastojali dosljedno (ili, barem, što dosljednije) povoditi za odlučnim kriterijem pripadanja/ nepripadanja kojeg izraza (leksema pa i veće jezične strukture) narodnom jeziku, konkretnije: novoštokavskom dijalektu (jeziku Vuka i Daničića). »Postupak« je pritom bio sasvim očekivan: zalagati se za to da se iz jezika knjige ukloni sve ono za što nema potvrde u »čistu« i »uzornu« jeziku naroda.« (Badurina: 6)

Jezikoslovci imaju različite stavove prema jezičnom purizmu, pa Babić (1990: 58) purizam definira ne samo kao borbu protiv stranih riječi koje prodiru u jezik, već kao borbu protiv svega što onemogućava normalno funkcioniranje književnoga jezika u komunikativnoj i ekspresivnoj službi. Nadalje navodi da purizam ima negativan prizvuk koji se veže uz nastojanje da se iz jezika u potpunosti izbace strane riječi i zamijene domaćima, no današnji purizam nije u toj mjeri radikaln, već nastoji izbjeći nepotrebne strane riječi pronalazeći odgovarajući izraz u samom jeziku sprečavajući štetna prodiranja posuđenica bez obzira na njihov izvor. Jezikoslovci su svjesni da je često nemoguće nešto izbaciti iz

jezika, a i sve što se u jeziku nalazi može katkada korisno poslužiti. To ne znači da je sve uvijek dobro, nego da je na svom mjestu, u svom stolu, u određenom jezičnom sloju. Prema Babiću suvremeni jezični purizam mora voditi računa o stilskoj raslojenosti jezika, jer »što je jednom stilu prikladno, nije drugome, što u jednom stilu djeluje slabo, u drugom je snažno, u trećem smiješno.«¹

Katičić (1973: 85) pak smatra da »jezik zahtijeva, naime, da se govoreći njime služimo izražajnim sredstvima koja mu pripadaju i koja su u njemu sadržana, a ne kakvim drugima. Jezik je sam po sebi zadavanje i po tome ograničenje i omeđivanje govornih mogućnosti. [...] U svakom se jeziku, bar u načelu, zna što ulazi u nj, a što ostaje izvan njega, i svaki zahtijeva da se govoreći njime ostane unutar njegovih granica, da se odabiru samo takve mogućnosti kakve on predviđa i zadaje. Po tome je stanoviti elementarni purizam sastojak same jezične naravi«.

Prema Turku (1996: 64) kod jezičnog purizma u prvi plan dolazi njegov odnos prema riječima stranog podrijetla, pri čemu često dolazi do isključivosti, netolerantnosti i nastojanja da se iz jezika uklone svi elementi koji su nastali kao rezultat kulturnih, civilizacijskih ili jezičnih dodira.

Kod jezičnog posuđivanja je upravo leksička razina ta gdje je posuđivanje najučestalije, dok su fonološka, morfološka i sintaktička razina u jeziku u manjoj mjeri sklone promjenama i utjecaju jednog jezika na drugi.

Prema Gjuran Cohi (2007: 20) »uvriježeno je mišljenje da je jezični purizam pojava koja se javlja u jeziku malih, potlačenih naroda koji su izloženi raznim utjecajima i prodiranjima političkim, kulturnim, ekonomskim i raznim drugim. Međutim, postoje suprotni primjeri poput francuskog, koji je snažno puristički orjentiran. [...] Jezici koji su bili izloženi stranom utjecaju razvili su snažnu purističku tradiciju u cilju očuvanja jezika i njegove prepoznatljivosti. Jezični je purizam odgovor na tendencije odnrodnjavanja, a kroz purističke težnje nastoje se stvoriti zamjene za strane riječi. Takvi jezici stoga svoje posuđivanje usmjeravaju na područje prevedenica, koristeći se tako mogućnostima tvorbe riječi kao sredstvom za stvaranje neologizama«.

Jezični purizam imao je utjecaja i na razvoj hrvatskog jezika, što će biti vidljivo u samom istraživanju na temelju velikog broja prevedenica nazivlja u poljoprivredi (kao npr. plodored (njem. Fruchtfolge); bolest frkanja listova (njem. Blattrollkrankheit). Kako se hrvatski narod stoljećima opirao vlasti stranih zemalja, i u hrvatskom jeziku je uvijek postojala sklonost prema jezičnom purizmu, pri čemu je najveći otpor bio usmjeren upravo prema integraciji posuđenica u leksički sustav. Taj je trend bio evidentno uočljiv za vrijeme 90-ih godina prošloga stoljeća kada je hrvatski jezik bio preplavljen prijedlozima riječi koje bi trebale zamijeniti postojeće već integrirane posuđenice (npr. brzoglas, zrakomlat i sl.). Na taj trend se u svojoj disertaciji osvrnula i Gjuran Cohi (2007: 22) navodeći kako se »nakon društvenih i političkih promjena 1990. koje su dovele do nezavisnosti i međunarodnog priznanja Republike Hrvatske u jeziku očituje nova tendencija. Dolazi do oživljavanja dijela hrvatskog vokabulara koji zbog političke situacije nakon II. svjetskog rata nije bio u uporabi, a određeni dio riječi iz prethodnog razdoblja postaje nepoželjan.« U tom se razdoblju bilježe intervencije u leksiku te se nastoje zamijeniti sve riječi koje pripadaju društveno-političkom sustavu prije devedesetih u kojem su se u velikoj mjeri koristili internacionalizmi.

Možemo reći da purizam u hrvatskom jeziku nije pretjerano strog i krut i da u hrvatskom jezičnom sustavu postoje brojne posuđenice koje su se u potpunosti integrirale u jezični sustav na različitim jezičnim razinama. Jonke (1953: 2) navodi da »kao što je zbog kulturne povezanosti s ostalim narodima nemoguće prihvatiti načelo da iz književnog jezika valja ukloniti sve tuđe riječi, isto je tako zbog čuvanja naravi i duha našega jezika neprihvatljivo i načelo, da se tuđe riječi mogu primati bez ikakva ograničenja«.

Tijekom povijesti hrvatsko-njemački jezični dodir rezultirao je preuzimanjem velikog broja njemačkih izraza u hrvatski jezik. Takve riječi nazivamo njemačkim posuđenicama ili germanizmima. Dudenov riječnik stranih riječi germanizam definira kao jezično posuđivanje iz njemačkoga u neki drugi

¹ Babić 1990: 58

jezik.² Metzlerov jezični leksikon germanizmom smatra u većoj ili manjoj mjeri integriranu posuđenicu iz njemačkoga jezika u neki drugi jezik.³ Aničev rječnik stranih riječi (2002: 494) germanizam definira kao osobitost njemačkoga jezika s obzirom na sastav i red riječi; vladavinu (ili moć) njemačkoga duha, njemačke kulture i političke sile.

Sve navedene definicije u određenoj mjeri impliciraju da je germanizam riječ stranog podrijetla i da mora proći određeni proces adaptacije kako bi se integrirala u hrvatski jezični sustav. Filipović (1990: 86) koji se bavio engleskim posuđenicama ili anglicizmima proširuje značenje izraza »strana riječ« i navodi kako određena »engleska riječ« ne mora nužno biti engleskoga podrijetla, ali mora biti adekvatno adaptirana i integrirana u leksički sustav engleskoga jezika. Isto se može primijeniti i na posuđenice iz drugih jezika, pa se tako tehnički nazivi, pronalasci ili znanstvena otkrića npr. njemačkih, britanskih ili francuskih znanstvenika smatraju izvorima anglicizama, germanizama ili romanizama i ispunjavaju prazna mjesta u vokabularu jezika primatelja.

Kada jezični dodir rezultira preuzimanjem određenoga izraza u sustav jezika primatelja, dolazi do procesa adaptacije na različitim jezičnim razinama. Osim fonoloških i morfoloških promjena, posuđena riječ biva podvrgnuta i semantičkim promjenama jer je upravo semantička komponenta razlog posuđivanja na leksičkoj razini. Jezik primatelj posuđuje određenu leksičku jedinicu iz sustava jezika davatelja kako bi se imenovali novi predmeti ili pojave. Hope (1971: 726) smatra kako vrlo često motivi jezičnoga posuđivanja leže u potrebi jezika da prati konstantne promjene u svijetu u kojem se stalno pojavljuju novi izumi, tehnike, te povijesne, političke, ekonomske ili društvene situacije i interesi. Filipović (1986) semantičke promjene na jezičnim posuđenicama klasificira u tri stupnja: nulta semantička ekstenzija, gdje ne dolazi do promjene značenja, zatim suženje značenja i proširenje značenja, uz dva dodatna stupnja vezana uz suženje broja i polja značenja, te proširenje broja i polja značenja.

Značenje neke riječi je zapravo osnovni motiv jezičnog posuđivanja na leksičkoj razini, no ono se može i mijenjati jednom kada se riječ integrira u sustav jezika primaoca. Tako je primjerice posuđenica njemačkoga podrijetla »drot« (njem. der Draht) u hrvatskom substandardu doživjela semantičku ekstenziju i mlađa populacija tim terminom naziva pripadnike policijskih postrojbi, tj. policajce. I Stephen Ulman (1962) u kontekstu utjecaja jednog jezika na drugi vezano uz značenje riječi navodi da jedan jezik može utjecati na drugi i kroz promjenu značenja već postojeće riječi, pri čemu su uzroci promjene značenja različiti i mogu biti uvjetovani povijesnim, psihološkim ili socijalnim prilikama. Tako već postojeća riječ može uz svoje postojeće dobiti i novo značenje, do čega često dolazi prilikom smišljanja odgovarajućih naziva za tehničke izume.

Kod stručnog je nazivlja obično prisutna nulta semantička ekstenzija, tj. značenje njemačke posuđenice nakon integracije u sustav hrvatskoga jezika ostaje nepromijenjeno i u potpunosti odgovara onome njemačkoga modela. Razlog tome je činjenica da je stručno nazivlje u pravilu jednoznačno, pa do proširenja značenja ne dolazi često.

Tako u poljoprivredi postoji primjer silaža (njem. die Silage) - »fermentirana stočna hrana s visokim udjelom vlage koja se koristi za ishranu preživača«, plodored (njem. die Fruchtfolge) - »redosljed sjetve različitih poljoprivrednih kultura na istoj poljoprivrednoj površini«, ili pak lauf štala - (njem. der Laufstall) - »staja u kojoj je životinje slobodno kreću, tj. nisu na vezu«, gdje zbog jednoznačnosti naziva ne postoji prostor za semantičku ekstenziju ili promjenu značenja.

Jedan od ciljeva ovoga rada jest analizirati njemačke posuđenice poljoprivredne struke u znanstvenim i stručnim časopisima s početka 20. i 21. stoljeća, pa je stoga potrebno navesti i osnovne karakteristike znanstvenog funkcionalnog stila s obzirom na stil pisanja i leksik kojim se koristi. Znanstveni jezični stil razlikuje se od primjerice administrativnog, publicističkog, književnog ili novinarskog u specifičnoj primjeni jezika s obzirom na sociolingvističke norme, pri čemu granice među stilovima nisu krute, već svaki stil ima svoje zakonitosti.

² Duden: Das große Fremdwörterbuch; Dudenverlag, Leipzig, 2003. pp. 506: Germanismus – Entlehnung aus dem Deutschen in eine andere Sprache.

³ Glück, H. (2005): Metzler Lexicon Sprache; Verlag J. B. Metzler, pp. 226: Germanismus – mehr oder wenig integrierte Entlehnung aus dem Deutschen in eine andere Sprache.

Nazivlje vezano uz poljoprivrednu struku veže se uz znanstveni funkcionalni stil kojeg karakterizira objektivnost i logička organizacija sadržaja i izraza, dok se subjektivna sredstva izražavanja mogu pronaći tek u znanstveno-popularnim časopisima namijenjenim laicima i široj čitalačkoj publici.

Prema Gjuranu Cohi (2007: 30) jedno od osnovnih obilježja znanstvenog funkcionalnog stila je dosljedna uporaba nazivlja, pri čemu ima više slojeva čije granice nisu uvijek oštre. Nazivlja su zapravo otvoreni sustavi jer razvoj znanosti jedne nazive izbacuje iz sustava, druge prihvaća, a treće zamjenjuje ili im daje novo značenje, tj. nazivlje je otvoreno različitim vrstama promjena. Također navodi kako bi u publikacijama namijenjenim laicima i nestručnjacima uporaba internacionalnog nazivlja trebala biti umjerena napominjući kako su upravo znanstvenici odgovorni za razvoj nacionalnog jezika i za njegovo osposobljavanje za znanstvenu komunikaciju koja je po svojoj naravi neosobna i usmjerena na sadržaj, a ne na pošiljaoca.

Prilikom upotrebe znanstvenog funkcionalnog stila autori tako trebaju pripaziti na primjerenost teksta, ujednačenost pri uporabi naziva, kratica i simbola, uravnoteženost među dijelovima teksta, usustavljenost i povezanost svih dijelova teksta, kratkoću koja nije na štetu korisnih podataka, te zanimljivost i živost u istraživanju.

Kada govorimo o znanstvenom funkcionalnom stilu, svakako vrijedi navesti i znanstveno popularni podstil kojim se pišu različiti članci vezani uz određena znanstvena područja, a primarno namijenjeni laicima. Ovdje su od ključne važnosti jasnoća, jednostavnost i razumljivost, jer tekst mora biti razumljiv laičkoj čitalačkoj publici.

Mihaljević (1997: 63) stručno nazivlje definira kao »sustav naziva koji se upotrebljavaju u određenom znanstvenom, tehničkom ili umjetničkom području«, dok se znanost koja se bavi nazivljem naziva terminologija ili nazivoslovlje i mora biti usklađena s jezičnom normom i ranije navedenim terminološkim načelima kod tvorbe stručnoga nazivlja. Novi izumi i dostignuća sa sobom donose potrebu njihova adekvatnog označavanja, pri čemu se događa da jezikoslovci koji se bave terminologijom i jezičnom normom katkada prekasno ponude adekvatno jezično rješenje za popunjavanje praznih mjesta u sustavu, odnosno sami stručnjaci određenoga područja u nedostatku adekvatnog domaćeg izraza počnu koristiti stranu (u današnje vrijeme većinom englesku, tj. američku) riječ i ona se kao takva udomaći u sustavu jezika primaoca.

Prema Mihaljeviću (1998: 78) jezikoslovci opravdavaju upotrebu posuđenica isključivo u slučaju kada za pojmove na koje se odnose nema adekvatnih riječi u sustavu jezika primatelja ili ih se pak ne može lako stvoriti. Katičić (1974: 84) pak tvrdi da je »važno na prvom mjestu uočiti da je jezik već po samoj svojoj naravi purističan - zahtijeva naime da se govoreći njime služimo i izražajnim sredstvima koja mu pripadaju i koja su u njemu sadržana, a ne kakvim drugim sredstvima. Jezik je sam po sebi zadavanje i po tome ograničenje i omeđivanje govornih mogućnosti. U svakom se jeziku bar u načelu zna što ulazi u nj, a što ostaje izvan njega, i svaki zahtijeva da se govoreći njime ostane unutar njegovih granica, da se odabiru samo takve mogućnosti kakve on predviđa i zadaje«.

Škarić (1983: 101) smatra da znanstvenici i stručnjaci za svoje nove ideje i izume traže izraze tvorbom novih riječi morfemima iz svog jezika ili iz klasičnih jezika, a često pribjegavaju i preuzimanju već postojećih izraza iz engleskoga jezika, a Babić (1982: 13) pak navodi kako je stvaranje domaće riječi ponekad problematično jer vrlo često jednu stranu riječ zamjenjuje više domaćih riječi, a najveći problem nastaje upravo u odabiru prave domaće riječi koja će i po sadržaju i po izrazu odgovarati stranoj riječi, što je ujedno i razlog tako velikoj učestalosti stranih riječi i posuđenica u nazivlju različitih struka.

Osim preuzimanja modela iz jezika davatelja, stručno nazivlje se učestalo tvori i direktnim prijevodom određenog stručnog pojma, pri čemu nastaju prevedenice koje se smatraju najlakšim načinom zamjene strane riječi domaćom. Kod prevedenica i posuđenica se prema Turku (1997: 85) radi o različitim oblicima jezičnog posuđivanja koje nastaje kod bilingvalnih govornika koji zbog intelektualnih, socijalnih i psiholoških čimbenika preuzimaju iz stranih jezika izraze koji uglavnom služe za označavanje novih pojmova.

Gjuran Cohi (2007: 41) smatra da se »kod posuđenica proces prenošenja uvijek odnosi na razinu izraza i razinu sadržaja, a kod prevedenica se prenosi unutrašnja struktura stranoga izraza. Kod preve-

denica se radi o više ili manje vjernoj reprodukciji stranoga modela inventarom jedinica iz jezika primaoca. Prevedenice su rezultat purističkih zahtjeva koji se očituju u otporu prema posuđenicama, ali i poticanju vlastitog jezika u stvaranju vlastitih izraza. Posuđenice se unatoč fonološkoj i morfološkoj adaptaciji vrlo lako prepoznaju, dok kod prevedenica postoji velika mogućnost pogrešne identifikacije«.

Jedna od najpoznatijih taksonomija posuđenih jezičnih elemenata je ona od Haugena (1950) koji razlikuje posuđenice (forma i značenje su potpuno jednaki), poluprevedenice (izrazi u kojima je jedan dio posuđen iz jezika davatelja, a drugi dio doslovno preveden), prevedenice i semantičke posuđenice.

Postoje različiti tipovi i podtipovi prevedenica, pa tako u literaturi nailazimo na različite klasifikacije i različitosti u nazivlju. Muhvić-Dimanovski (1992: 9-205) obradila je različite tipove prevedenica i klasificirala ih kako slijedi:

1. doslovna prevedenica
2. poluprevedenica
3. djelomična prevedenica
4. formalno nezavisni neologizam
5. semantička posuđenica
6. sintaktički kalk

Ovo istraživanje ima za cilj sustavno istražiti i analizirati njemačke posuđenice u poljoprivrednoj struci na temelju analize pisanoga korpusa i intervjuiranja poljoprivrednika na području Koprivničko-križevačke županije. U zemljopisnom smislu terensko istraživanje je većinom ograničeno na područje Koprivničko-križevačke županije, poglavito na Križevce i Koprivnicu, te sela Marinovec, Vojakovac, Vojakovački Kloštar, Kalnik, Široko Brezje, Ravenska Kapela i Vinarec, uz nekoliko informanata podrijetlom iz Zagreba, te iz Štrigove (Međimurje) gdje je utjecaj njemačkoga jezika također vidljiv na primjeru velikog broja njemačkih posuđenica u neformalnom govoru tamošnjega stanovništva.

Ovo je istraživanje provedeno u nekoliko faza: proučavanje pisanih materijala iz dvaju razdoblja (1909 - 1919 i 2000 - 2010) i izrada istraživačkog korpusa njemačkih posuđenica u poljoprivrednoj struci, provođenje terenskog istraživanja na različitim tipovima poljoprivrednih gospodarstava, konzultacije sa stručnjacima agronomima te na kraju obrada rezultata i izrada glosara njemačkih posuđenica i prevedenica u poljoprivrednoj struci.

Korpus pisanih tekstova sastoji se od časopisa s područja poljoprivrede iz dvaju razdoblja. Prvi je časopis »Gospodarska smotra« kojeg je izdavalo Kraljevsko gospodarsko-šumarsko učilište u razdoblju od 1909. do 1919. Časopis je izlazio mjesečno, a kako se radi o razdoblju s početka dvadesetog stoljeća kada je njemačko-hrvatski jezični dodir bio izuzetno intenzivan, za očekivati je da će analiza korpusa rezultirati popriličnim brojem posuđenica njemačkoga podrijetla. Drugi dio korpusa čine specijalizirani rječnici i časopisi s područja poljoprivrede iz prvog desetljeća 21. stoljeća (Agronomski glasnik, Poljoprivredna znanstvena smotra i sl.), te će se moći usporediti odnos broja njemačkih posuđenica u pisanim stručnim tekstovima s odmakom od jednoga stoljeća.⁴ Kod analize materijala vodilo se računa o zastupljenosti različitih grana poljoprivrede, tj. gledalo se da su u jednakoj mjeri zastupljeni tekstovi (radovi) iz različitih segmenata ratarstva i stočarstva, kako iz časopisa »Gospodarska smotra«, tako i iz današnjih stručnih časopisa s područja poljoprivrede. Analizom stručnih tekstova iz dvaju razdoblja prikupljeno je oko šestotinjak njemačkih posuđenica i prevedenica u jeziku poljoprivredne struke.

Kako bi dobila čim pouzdanije podatke o utjecaju njemačkoga jezika na hrvatsko nazivlje u poljoprivrednoj struci, autorica je analizirala stručni časopis »Gospodarska smotra« koji je izdavalo Kraljevsko gospodarsko-šumarsko učilište u razdoblju od 1909. do 1919. kada je hrvatsko njemački jezični dodir još uvijek bio iznimno intenzivan, a ujedno je na području današnje sjeverozapadne Hrvatske bio jak utjecaj jezičnoga purizma, što se odrazilo na stvaranje stručne terminologije. Detaljnom analizom stručnih tekstova iz toga razdoblja utvrđeni su brojni primjeri u kojima tadašnji agronomi i veterinari nailaze na probleme adekvatnoga nazivlja prilikom pisanja znanstvenih radova. U većini se slučajeva radi o nedostatku prikladnoga stručnog nazivlja na hrvatskom jeziku, što dovodi do upotrebe stručnih

⁴ Detaljni podaci o svim časopisima koji čine istraživački korpus navedeni su na kraju rada.

pojmovna na njemačkom jeziku, uz tek poneki slučaj upotrebe stručnih pojmova na engleskom jeziku. Te su probleme rješavali na različite načine. Pozadina utjecaja vidljiva je i iz sljedećeg citata: »Dovoljno će biti ako spomenemo da su poznate tvrdke kao Sack, Eckert, Ventzki, Schwartz i sin, Berlinchen, braća Eberhardt-Ulm sve u velikoj mjeri krasno izložile«⁵ gdje se evidentno radi o njemačkim poduzećim i izumima, pa ne čudi preuzimanje njemačkoga nazivlja za pojedine poljoprivredne strojeve i alate. Također je razumljivo da se stvaranje poljoprivrednoga nazivlja u određenoj mjeri vremenski podudara s osnutkom visokoga poljoprivrednoga školstva u sjeverozapadnoj Hrvatskoj jer je tada i počela znanstvena i istraživačka djelatnost u sklopu tadašnjih poljoprivrednih učilišta.⁶ Uvidom u bibliografiju članaka objavljenih u časopisu »Gospodarska smotra« evidentno je da je strana literatura koju su znanstvenici toga vremena proučavali bila većinom na njemačkom jeziku, pa stoga i ne čudi ovako velik broj posuđenica (adaptiranih i neadaptiranih) i prevedenica njemačkoga podrijetla. U prilog tome govore i brojni neprevedeni citati na njemačkome jeziku koji svejdoče da je čitalačka publika znala njemački jezik. Za pretpostaviti je da su i stručni izrazi grčkog ili latinskog podrijetla ušli u hrvatski jezik preko njemačkog modela: npr. bakterija (njem. Bakterie), bakteriologija (njem. Bakteriologie), fiziologija (njem. Physiologie) i sl.

Stručnjaci agronomi s početka dvadesetog stoljeća bili su svjesni problematike vezane uz stručno nazivlje, te su u časopisu na više mjesta iznijeli svoja razmišljanja, opažanja i prijedloge. Tako su u Gospodarskoj smotri iz 1912. zabilježeni sljedeći primjeri:

»Gnoj ili đubre. Kao u svim strukturama, tako se i u gospodarstvu vrlo neugodno opaža nedostatak naše terminologije. Svaki pisac ima svoje izraze i posebne riječi, pa katkada mora čovjek razmišljati što je pisac s time želio kazati. [...] Zadaća je ove bilješke, a i drugih, koje bi imale slijediti, da upozore na neke izraze i riječi, koje često upotrebljujemo u gospodarskoj nauci, pa da pobude naše gospodare, da o njima razmišljaju, pak da na posljetku potaknu naše filologe od zanata, da nam u tom poslu pomognu.«

»Listajući našu gospodarsku literaturu opažamo da mi još nemamo jedinstvenoga izraza za Dünger, engrais, laetmen. upotrebljuju se razni izrazi: gnoj, gnojivo, đubre, đubar. tako je gnojivo – Düngungsstoff; gnojiti – düngen, gnojilo – eiterbeförderndes Mittel, gnojenje – das Düngen, gnojidba – Düngung, gnojidbeno stanje tla – Düngungszustand, gnojnica bi mogla poslužiti za Jauche, jer se u tom smislu mnogo upotrebljuje. Za mistknecht bilo bi najbolje gnojjar jer je značenje općenitije od gnojjar.«⁷

U istom je svesku zabilježeno promišljanje Vladimira Njegovana o gospodarskoj stručnoj nomenklaturi: »*Tlo ili zemlja*. U našoj stručnoj literaturi gotovo redovno se upotrebljuje izraz *tlo* u značenju njem. Boden, dok je riječ *zemlja* takoreći nepoznata. Znajući da naš seljak ne upotrebljuje riječ *tlo* u onom smislu kako se upotrebljuje u znanstvenom govoru, pregledao sam neke naše rječnike (Vukov i Brozov), šta oni vele o tom (akademski rječnik nije na žalost još došao do slova T odnosno Z). U Vukovu i Brozovu rječniku upotrebljava se riječ *zemlja* za njem *Boden* u gosp. smislu npr. mršava zemlja, zemljoradnja (Ackerbau, Bodenkultur), zemljodjelac. Ne kaže se npr. tloradnja ili tloradnička zadruga. Moglo bi se progovoriti da bi time mogle nastati dvosmislice jer riječ *zemlja* ima za pravo trostruko značenje (Erde, Land, Boden). No ovakvih homonima ima i u drugim jezicima pa ipak dolaze nespornu zumi dosta rijetko.

Za Bodenkunde uzimamo »zemljoznanstvo«, za razliku od Geographie »zemljopis«. Riječ »tlo« se ne upotrebljuje, koliko je meni poznato, ni u narodu, a ni u rječnicima zapisano u smislu gospodarskom.

⁵ Gospodarska smotra: časopis za unapređenje gospodarske znanosti i prakse / [odgovorni urednik Ljudevit Prohaska]. God.1 (1909), Križevci : Proforski zbor Kr. višeg gospodarskog učilišta, 1909-1929. pp. 57

⁶ Tako je primjerice 1841. osnovano Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo koje je nastojalo širiti znanja o poljodjelstvu, 1842. počeo je izlaziti *Gospodarski list*, a tu se posebno isticala Gospodarska podružnica u Križevcima koja je utemeljena 1843. Nakon 1848. ukidanjem kmetstva postaje aktualno osnivanje poljoprivredne škole, pa je tako Bečko ministarstvo unutarnjih poslova 1853. službeno pokrenulo osnivanje gospodarske škole u Hrvatskoj. Izvor: Husinec, Pinti: 150 godina poljoprivrednoga školstva u Križevcima, pp. 7 -8

⁷ Gospodarska smotra, izdaje u ime prof. sbora Višeg gospodarskog učilišta u Križevcima odbor: Andrija Lenarčić, Gustav Bohutinsky, Ljudevit Prohaska, Milutin Cihlar, Fran Hadjak; Godina II, Tisak kr. zemaljske tiskare u Zagrebu, 1912, svezak 1, pp. 92

[...] *Kalkstickstoff* ili *cianamid*. U našoj stručnoj nomenklaturi ne samo u gospodarstvu, već i u drugim strukama opaža se tendencija da se termini romanskoga podrijetla ostavljaju ne prevedeni, dok se drugi termini redovno prevode [...] no ovo dušično gnojivo bi bilo lijepo zvati onim imenom kojim su ga nazvali oni koji su ga pronašli, *Kalkstickstoff*, pa makar ga i pisali *kalkštikštof*. Ako Francuzi mogu kazati *le quartz* (prema njem. *Quartz*) ili npr. *le lied* (prema njem. *Lied*) ili npr. *feldspath* za njem. *Feldspath* (glinenac), možemo i mi upotrijebiti jedan njemački izraz koji ima ionako već internacionalno značenje. [...] Nijesam za to da se termini, osobito oni s internacionalnim značenjem prevode. Mnogima će biti poznato kako je Bogoslav Šulek cijelu internacionalnu kemijsku nomenklaturu preveo. Među ostalim je fosfor nazvao »svjetlik«. Za fosfat bi se prema njegovom moralo kazati »svjetliš« a superfosfat bi onda bio »nadsvetliš«, a to neće danas mislim odobriti ni najodrešitiji puriste.«⁸

Njemački se stručni pojmovi u časopisu »Gospodarska smotra« pojavljuju učestalo u nekoliko oblika. Jedan od njih je detaljan opis njemačkoga stručnog pojma u bilješki ispod teksta ili u samom tekstu kao što je to učinjeno za njemački izraz *Inzucht*: »*Inzucht* još nije zapravo parenje u srodstvu, ali se to obično pod njim uvijek razumieva. Šteta, što za nj nemamo točne rieči. (Opaska uredništva: Pisac rabi pojam njem. rieči »*Inzucht*« u smislu parenja u krvi stada, pa se za to može rabiti hrvatski izraz »parenje u srodstvu« ili »u krvi« u širem smislu. Inače vriedi opazka piščeva, da *Inzucht* ne znači baš »parenje u srodstvu«. »*Inzucht*« znači daljnje izključivo parenje križančadi, da se postigne kakav tip. Križančad ne mora po novijim teorijama biti baš u srodstvu. – Ovom prilikom upozorujemo naše stručnjake na prieku potrebu da se izgradi znanstveno nazivlje kojim bismo mogli točno označiti svaki pojam u svim granama gospodarskih znanosti. »Gospodarska smotra« ustupit će rado prostora za svaki priedlog i razpravu u ovom pitanju). »Uz takav postupak dakako da će već prema veličini stada i uz najveće izbjegavanje među životinjama dolaziti do sve jačeg parenja u srodstvu (*Inzucht*), te to, a onda i dosljednim izborom neprestano povećanje produktivnosti dovodi do sve veće ufinjenosti i sve manje otpornosti blaga – dolazi do stanja, koje Niemci dobro zovu »*Überbildung*«.« (Gospodarska smotra, Godina 1: 41) U istome citatu vidimo primjer gdje je na hrvatskome stvoren dulji izraz »parenje u srodstvu« od njemačkoga izraza »*Inzucht*«, no kako se radi o tada novome izrazu autor teksta je u cilju izbjegavanja nerazumljivosti uz hrvatski izraz ostavio i njemački izraz u zagradi, što opet dokazuje koliko je njemački jezik u to vrijeme bio bitan i utjecajan u znanstvenim krugovima.

Na isti način se u tekstovima objavljenim u časopisu »Gospodarska smotra« (God. 1, 1909) pojavljuju i prevedenice ili opisi vezani uz pojedini izraz, također uz navođenje izvornih njemačkih izraza u zagradi neposredno iza hrvatskoga izraza: bolest frkanja listova (njem. *Blattrollkrankheit*); ikravost (njem. *Perlsucht*); aparat za skupljanje izpalog sjemenja na kosilu za žito (njem. *Grabenbinder*), proizvodnja mesa i masti (njem. *Fleischzucht*), gospodarenje bez stoke (njem. *viehlose Wirtschaft*)

Prema istom principu su u stručnim tekstovima navedeni sljedeći stručni pojmovi iza kojih se u zagradi nalazi i stručni pojam na njemačkom jeziku, budući da su autori tekstova pretpostavljali da ih ciljane čitalačka publika razumije. Iz ovoga je razvidno da su znanstvenici pišući znanstvene članke u ono vrijeme vrlo vjerojatno pribjegavali prevodenju njemačkih izraza iz stručne literature, a izvorni njemački izraz ostavljali u zagradi iza prijevoda.

Intervjuiranje poljoprivrednika i agronoma provedeno je u razdoblju od travnja 2012. do srpnja 2012. Vodilo se računa da između 50 ispitanika bude ravnomjerna zastupljenost obzirom na stručnu spremu (završena osnovna škola, srednja škola, fakultet) i granu poljoprivrede kojom se bave (uzgoj žitarica, voćarstvo, povrćarstvo, vinogradarstvo, uzgoj peradi, konjogojstvo i konjički sport, govedarstvo, mljekarstvo, svinjogojstvo itd), a s ciljem identifikacije njemačkih posuđenica u različitim segmentima poljoprivrede. Što se dobi ispitanika tiče, većina njih je između 20 i 60 godina starosti. Od ukupno 50 intervjuiranih informanata, 26 ih je osnovne ili srednje stručne spreme, a preostalih 24 su stručnjaci agronomi s Visokoga gospodarskog učilišta u Križevcima. Na području ispitivanja prevladava kajkavski dijalekt, a preliminarno istraživanje provedeno u sklopu izrade kvalifikacijskog rada

⁸ *Gospodarska smotra*, izdaje u ime prof. zbora Višeg gospodarskog učilišta u Križevcima odbor: Andrija Lenarčić, Gustav Bohutinsky, Ljudevit Prohaska, Milutin Cihlar, Fran Hadjak; Godina II, Tisak kr. zemaljske tiskare u Zagrebu, 1912, pp. 249

potvrđuje učestalu upotrebu njemačkih posuđenica u svakodnevnom govoru. Intervjui s ispitanicima vođeni su planski: autorica je prilikom obilaska gospodarstava postavljala pitanja vezana uz djelatnost, radionice, strojeve, alate, hranidbu, uzgoj, proizvodne postupke i sl. Ispitanike se također poticalo da se prisjete nekih izraza koji su se nekoć upotrebljavali, a danas više ne (Erinnerungsformen, Medić; 1968) Svi su intervjui snimani na diktafon, a svi informanti su rado i sa zanimanjem sudjelovali u istraživanju te autorici omogućili obilazak imanja i uvid u proizvodne postupke. Kolege agronomi su spremno odgovarali na pitanja vezana uz upotrebu pojedinih izraza u stručnim tekstovima, te uz postojanje ili nepostojanje adekvatnog izraza na hrvatskom jeziku koji bi se mogao upotrebljavati ili se upotrebljava umjesto njemačke posuđenice. Ovdje valja napomenuti kako su oni informanti koji nisu bili iz kruga rodbine i prijatelja bili skloni pokušajima korištenja standardnoga jezika, tj. trudili su se pronaći standardni izraz za pojedine predmete, materijale i hranjiva, te su se tek uz nagovor autorice »opustili« i neopterećeno govorili jezikom kojim se inače služe, i pri tome upotrebljavali njemačke posuđenice koje se već desetljećima koriste u neformalnom govoru vezanom uz poljoprivrednu struku.

Također valja naglasiti da je dio njemačkih posuđenica u jeziku poljoprivredne struke dobiven metodom introspekcije istražvača budući da je autorica rada izvorni govornik križevačkoga narječja gdje je terensko istraživanje i provedeno.

Prikupljene posuđenice putem analize korpusa i intervjuiranja poljoprivrednika su zatim uspoređene s njihovim inačicama u rječnicima književnog jezika, dijalektalnim rječnicima, te rječnicima poljoprivredne struke⁹ kako bi se utvrdilo koji su oblici standardizirani, a koji spadaju u kolokvijalni svakodnevni govor poljoprivrednika. Dijelom jezičnog standarda smatraju se one posuđenice koje su zabilježene u referentnim rječnicima, leksikonima i enciklopedijama, ili se pak učestalo pojavljuju u većem broju znanstvenih i stručnih radova. Analizirani su i adaptacijski procesi koje posuđenica prolazi prilikom integracije u novi jezični sustav te zastupljenost pojedinih vrsta riječi u analiziranom korpusu. Napravljena je i analiza semantičkih prilagodbi posuđenica uz utvrđivanje promjena, suženje ili proširenje značenja s obzirom na značenje replike u hrvatskome jeziku naspram njemačkoga modela. Također se pokušalo utvrditi postoji li za njemačku posuđenicu odgovarajući hrvatski izraz i uz koji je registar vezan. Posuđenice su analizirane deskriptivnom statističkom metodom¹⁰, pri čemu su kao dio statističkog skupa obrađene kvalitativno i kvantitativno. Varijable vezane uz kvalitativnu analizu obuhvaćale su vrste riječi, adaptacije na fonološkoj, morfološkoj, i semantičkoj razini, te pripadanje određene posuđenice jezičnom standardu. Valja napomenuti kako se ovaj rad oslanja na dosadašnja istraživanja njemačkih posuđenica u hrvatskom jeziku, no za razliku od dosadašnjih analiza, u ovoj se analizi statistički u postocima izražava kvantitativna vrijednost zadanih varijabli. Tako primjerice analiza navodi podatak koji postotak posuđenica pripada jezičnom standardu, na kojoj je jezičnoj razini zabilježen najveći broj adaptacija i sl.

Korpus iz pisanih tekstova sastoji se od časopisa s područja poljoprivrede iz dvaju razdoblja. Prvi je časopis »Gospodarska smotra« kojeg je izdavalo Kraljevsko gospodarsko-šumarsko učilište u razdoblju od 1909. do 1919. Časopis je izlazio mjesečno, a kako se radi o razdoblju s početka dvadesetog stoljeća kada je njemačko-hrvatski jezični dodir bio izuzetno intenzivan, analiza ovog dijela građe rezultirala je velikim brojem zabilježenih posuđenica.

Izrazi zabilježeni u časopisu »Gospodarska smotra« razvrstani su u dvije kategorije: posuđenice (i poluprevedenice) te čiste prevedenice. Kod onih posuđenica kod kojih se tijekom prošloga i ovoga stoljeća nastavila adaptacija na različitim jezičnim razinama zabilježen je i njihov današnji oblik, bilo da se radi o jezičnom standardu, ili neformalnoj upotrebi pojedinoga izraza.

Posljednji dio korpusa čine specijalizirani rječnici i časopisi s područja poljoprivrede iz prvog desetljeća 21. stoljeća (Agronomski glasnik, Poljoprivredna znanstvena smotra, zbornici sa znanstvenih

⁹ Izvori koji su korišteni za analizu prikupljenih posuđenica i njihovi potpuni bibliografski podaci nalaze se na kraju rada.

¹⁰ Deskriptivna statistika bavi se uređivanjem prikupljenih, empirijskih podataka, njihovim grafičkim prikazivanjem i opisivanjem pomoću numeričkih vrijednosti. Čuljak, V.: Vjerojatnost i statistika, pp. 179, Sveučilište u Zagrebu, Građevinski fakultet

i stručnih skupova), te će se moći usporediti odnos broja njemačkih posuđenica u pisanim stručnim tekstovima s odmakom od jednoga stoljeća. Kod analize materijala vodilo se računa o zastupljenosti različitih grana poljoprivrede, tj. gledalo se da su u jednoakoj mjeri zastupljeni tekstovi (radovi) iz različitih segmenata poljoprivredne djelatnosti. I u ovom dijelu korpusa, kao i kod analize građe s početka 20. stoljeća, zabilježen je velik broj izraza izvedenih direktnim ili približnim prijevodom modela iz jezika davatelja. S obzirom da kod prevedenica ne dolazi do adaptacija na fonološkoj, morfološkoj i ortografskoj razini one su zasebno analizirane, dok se u prvom dijelu abecednog popisa posuđenica zabilježenog u pisanom korpusu iz prvog desetljeća 21. stoljeća obrađuju posuđenice i poluprevedenice. U analizi ovog dijela istraživačkog korpusa koji se sastojao od stručnih tekstova i riječnika iz prvog desetljeća 21. stoljeća ukupno je zabilježeno 275 izraza, od kojih najveći dio čine prevedenice kojih ima ukupno 73%. To dokazuje da se od početka stvaranja poljoprivrednoga nazivlja nastavio trend stvaranja hrvatskih izraza njihovim prevođenjem iz jezika davatelja. Zabilježene su i 72 posuđenice odnosno 26% od ukupnog broja zabilježenih izraza, te je vidljivo da je broj posuđenica značajno manji u pisanim stručnim tekstovima od njihovog broja zabilježenog u sklopu terenskog istraživanja gdje ih je bilo 96%. U ovom dijelu korpusa zabilježena je samo jedna poluprevedenica, dok je njihov broj u govornom jeziku također značajno veći. Iz ovoga proizlazi da se nazivlje u poljoprivrednoj struci stvaralo ili preuzimanjem riječi iz jezika davatelja, ili potpunim prevođenjem na hrvatski jezik, dok su poluprevedenice karakteristične za neformalnu upotrebu u govornom jeziku.

Posljednji dio analize sakupljenih posuđenica odnosi se na usporedbu statističkih pokazatelja dobivenih analizom građe prikupljene putem terenskog istraživanja, (građa s početka 20. stoljeća te građa s početka 21. stoljeća).¹¹

Usporedbom učestalosti adaptacijskih procesa u sva tri dijela istraživačkog korpusa uočeno je da nema većih odstupanja između dvaju promatranih razdoblja i podataka dobivenih terenskim istraživanjem. Od ukupnog broja posuđenica sakupljenih putem terenskog istraživanja na 65% su zabilježene adaptacije na fonološkoj razini, dok kod posuđenica zabilježenih u razdoblju od 1910. do 1920. taj omjer iznosi 68%. Najviše primjera fonoloških adaptacija (73%) zabilježeno je kod posuđenica iz razdoblja između 2000. i 2010.

Kod adaptacija na morfološkoj razini također nema znatnih odstupanja - njihov je broj u sva tri dijela istraživačkog korpusa podjednak, pa za terensko istraživanje iznosi 65%, za razdoblje od 1910. do 1920. 63%, a za razdoblje od 2000. do 2010. 63,5%.

Adaptacije na semantičkoj razini zabilježene su u svega nekoliko primjera i njihov je broj zanemariv. Isti za terensko istraživanje iznosi 7,5%, za razdoblje od 1910. do 1920. 1%, a za razdoblje od 2000. do 2010. 0,5%.

Kod usporedne analize vezane uz vrstu posuđenice (posuđenica, poluprevedenica ili prevedenica) postoje značajne razlike u rezultatima dobivenim putem analize građe prikupljene putem terenskog istraživanja i građe iz preostala dva dijela istraživačkog korpusa. Najveći broj posuđenica zabilježen je

¹¹ Uspoređivanje posuđenica bazirano je na sinkronijskoj osi i opisuje različitosti između modela i replike na temelju sadašnje situacije. Zabilježenim promjenama želi se opisati proces prelaska modela iz jezika davatelja u repliku u jeziku primatelju bez namjere da se time postulira glasovni zakon. Metoda je u potpunosti deskriptivna, te snima, analizira i prikazuje postojeće stanje. Međutim, kako se rad oslanja na dosadašnja istraživanja iz područja njemačko – hrvatskog jezičnog dodira, valja napomenuti kako je tijekom analize uočeno nekoliko slučajeva u kojima se rezultati podudaraju s rezultatima fonološke analize njemačkih posuđenica koje je Piškorec zabilježio u svojoj disertaciji objavljenoj 2001.

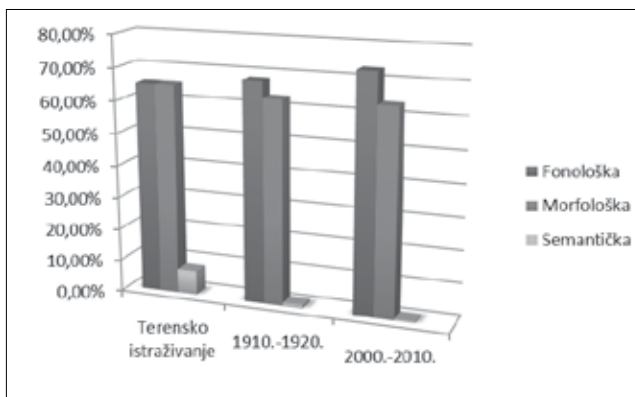
Autorica je na četrdeset i pet primjera zabilježila da na kraju riječi njemački glas [ə] prelazi u hrvatski glas [a], a tu je promjenu zabilježio i Piškorec (2001: 166) navodeći kako njemačkome glasu [ə] u većini slučajeva odgovara hrvatski glas [a], pri čemu je presudnu ulogu odigralo obilježje centralnosti jer je hrvatsko [a] jedini centralni vokal u hrvatskom. Autorica je također zabilježila da u osam slučajeva njemački frikativ [s] prelazi u hrvatski glas [š], što se također podudara s rezultatima koje je zabilježio Piškorec (2001: 170). Njemački afrikata [pf] u analizi ovog rada u četiri slučaja prelazi u hrvatski glas [p], a jednom u glas [f], što je u suprotnosti s rezultatima koje je zabilježio Piškorec (2001: 169) kod kojeg je njemački afrikata [pf] najčešće u dijafonskom paru s hrvatskim [f]. S obzirom da je broj zabilježenih primjera neznatan, možemo ustvrditi da se radi o pojedinačnim slučajevima na temelju kojih nije moguće postulirati glasovne zakone vezane uz adaptaciju modela iz jezika davatelja u jezik primatelja.

upravo u sklopu terenskog istraživanja i iznosi 80,5%, dok za razdoblje od 1910. do 1920. iznosi 32%, a za razdoblje od 2000. do 2010. svega 26,5%. To se može objasniti činjenicom da je u pisanom jeziku izraženija težnja za jezičnim purizmom, što se odrazilo na izbjegavanje upotrebe posuđenica i na stvaranje velikog broja njemačkih prevedenica. Najmanje je prevedenica zabilježeno u sklopu terenskog istraživanja - svega 13,5%, dok je njihov broj u preostala dva dijela istraživačkog korpusa znatno veći, pa za razdoblje od 1910. do 1920. iznosi 65,5%, a za razdoblje od 2000. do 2010. čak 73%.

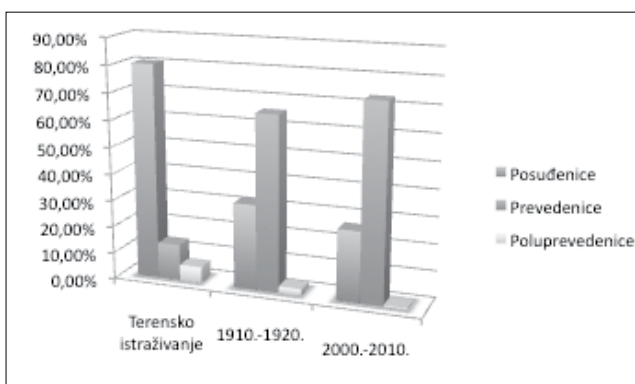
Broj poluprevedenica je u sva tri razdoblja zanemariv, pa za terensko istraživanje iznosi 6,00%, za razdoblje od 1910. do 1920. iznosi 2,5%, a za razdoblje od 2000. do 2010. svega 0,5 %.

Kada govorimo o obliku replike njemačke posuđenice u hrvatskom nazivlju poljoprivredne struke, tada očekivano dominira veliki broj imenica, a najviše ih je zabilježeno u sklopu terenskog istraživanja - čak 85%. U odnosu na tako značajan udio imenica, udio od 9% glagola i 6% sintagmi djeluje zanemariv. Analizom dijela istraživačkog korpusa iz razdoblja od 1910. do 1920. utvrđeno je da su 36,5% zabilježenih izraza imenice, 4% glagoli, 8,5% pridjevi i čak 51% sintagme. Sličan rezultat zabilježen je i za razdoblje od 2000. do 2010. gdje je utvrđeno da su 38% zabilježenih izraza imenice, 2,5% glagoli, 0,5% pridjevi i čak 59% sintagme. Ovako značajne razlike u broju sintagmi i imenica uočene između rezultata dobivenih terenskim istraživanjem i rezultata dobivenih analizom stručnih tekstova ponovo se može objasniti činjenicom da se u pisanom jeziku u znanstvenim krugovima težilo jezičnom purizmu i stoga pribjegavalo stvaranju prevedenica. Kako je za njemački jezik karakteristična velika učestalost složenica, a posebice u stručnome nazivlju, tada je razumljivo da su takove složenice prilikom stvaranja prevedenica promijenjene u sintagme. Razlog tome su različite karakteristike jezičnih sustava između jezika davatelja i jezika primatelja.

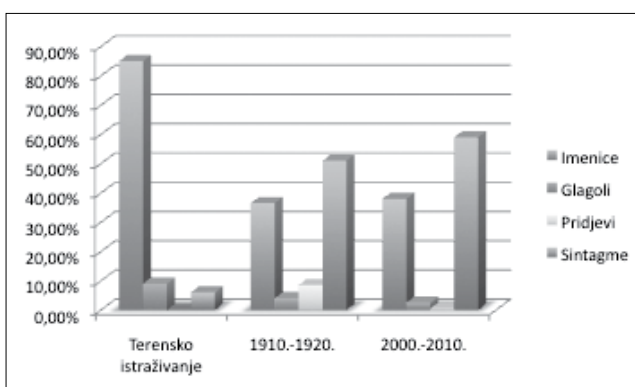
Posljednji dio usporedne analize rezultata dobivenih analizom sva tri dijela istraživačkog korpusa odnosi se na status posuđenice s obzirom na jezični standard. Najveći postotak neformalne upotrebe njemačkih posuđenica očekivano je zabilježen u sklopu terenskog istraživanja i iznosi čak 58%, dok

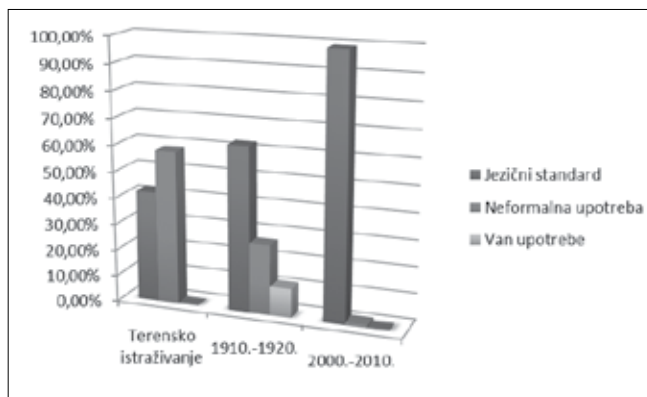
Grafikon 1. Usporedna analiza adaptacijskih procesa u sva tri dijela istraživačkog korpusa

Grafikon 2. Usporedna analiza rezultata s obzirom na vrstu posuđenice

Grafikon 3. Usporedna analiza s obzirom na oblik replike

Grafikon 4. Usporedna analiza rezultata - status posuđenice s obzirom na jezičnu normu

potpunosti se integriralo u jezični sustav hrvatskoga jezika, pa danas čine dio jezičnoga standarda vezanog uz nazivlje u poljoprivrednoj struci. Analizom stručnih tekstova iz razdoblja od 2000. do 2010. očekivano je uočena učestala upotreba velikog broja njemačkih posuđenica koje pripadaju jezičnom standardu, te su stručnjaci agronomi tek 1% izraza zabilježenih u znanstvenim radovima iz navedenog razdoblja svrstali u kategoriju izraza koji se upotrebljavaju u neformalnoj komunikaciji.

Na temelju provedenog istraživanja može se zaključiti da je njemački jezik u velikoj mjeri utjecao na stvaranje hrvatskog nazivlja poljoprivredne struke. Tome u prilog govore rezultati sva tri dijela istraživanja. U terenskom istraživanju je zabilježen najveći dio posuđenica koje su direktno preuzete iz jezika davatelja uz minimalne adaptacijske procese. Te se posuđenice najčešće upotrebljavaju u neformalnoj komunikaciji i ne smatraju se dijelom jezičnoga standarda, iako za neke od njih ne postoji adekvatna inačica u hrvatskom jeziku. Prevedenice su očekivano rijetke u ishodišnom korpusu zabilježenom putem terenskog istraživanja, kao i poluprevedenice.

Analiza časopisa s početka prošloga stoljeća daje nam uvid u stvaranje stručnoga nazivlja u poljoprivrednoj struci. Utjecaj njemačkoga jezika je i više nego očigledan obzirom na činjenicu da su znanstvenici koji su objavljivali radove u to vrijeme u nedostatku adekvatnog hrvatskog nazivlja prevodili njemačke izraze, ali su radi lakšeg razumijevanja u zagradi ostavljali izvorni izraz na njemačkom jeziku. Daljnja analiza je dokazala da se veći dio tih prevedenica u potpunosti integrirao u jezični sustav jezika primatelja i danas čini dio jezičnog standarda.

Analiza današnjih stručnih tekstova poljoprivredne struke također ukazuje na činjenicu da se pod utjecajem jezičnog purizma poseže za stvaranjem prevedenica. Broj standardiziranih posuđenica ili poluprevedenica je znatno manji od broja standardiziranih prevedenica koje su nastale direktnim prijevodom njemačkoga modela. U hrvatskom je jeziku tako zabilježen velik broj sintagmi koje su nastale direktnim prevođenjem njemačkih složenica.

Stručnjaci agronomi u pisanoj komunikaciji, tj. u stručnim i znanstvenim radovima koje objavljuju upotrebljavaju standardizirane izraze za koje kažu da su katkada nerazumljivi laicima, te da u komunikaciji s laicima i poljoprivrednicima upotrebljavaju neformalne izraze, tj. posuđenice zabilježene u prvom dijelu istraživačkog korpusa u sklopu terenskog istraživanja. Stručnjaci u stručnoj komunikaciji i u komunikaciji s kolegama upotrebljavaju izraze koji pripadaju jezičnom standardu, dakle prevedenice ili izvorno hrvatsko nazivlje, a kako bi u razgovoru s laicima i poljoprivrednicima bili razumljivi, upotrebljavaju njemačke posuđenice.

Poljoprivrednici se u manjoj mjeri služe i slabije razumiju hrvatske istovrijednice germanizama, te se u govornoj komunikaciji u velikom postotku koriste germanizmima, što dokazuje početnu tvrdnju o iznimnom utjecaju njemačkoga jezika na hrvatsko nazivlje u poljoprivrednoj struci.

preostalih 42% zabilježenih izraza čine dio jezičnog standarda. Sasvim druge vrijednosti zabilježene su u sklopu analiza stručnih tekstova iz dvaju razdoblja, pa tako u razdoblju od 1910. do 1920. 62,5% zabilježenih izraza spada u jezični standard, a svega 26,5% izraza koji su se prije više od stotinu godina upotrebljavali u stručnim tekstovima danas se koristi u neformalnoj komunikaciji. 11% izraza koji su se tada normalno upotrebljavali u kontekstu jezika struke danas se više ne koriste. Možemo dakle zaključiti da je 62,5% posuđenica njemačkoga podrijetla zabilježenih u periodu od 1910. do 1920. prošlo sve adaptacijske procese i u

BIBLIOGRAFIJA

- Anić, Š; Klaić N; Domović, Ž. (2002): Rječnik stranih riječi. Sani-Plus, Zagreb
- Babić, S. (1976): Tražimo zamjene za neprihvatljive tuđice. *Jezik*, god. XXIII, 3-4, Zagreb, 119-120.
- Babić S. (1981): Nađena zamjena za body scanner. *Jezik*, god. XXIX, 29-31.
- Babić S. (1981): *Nacrt smjernica (uputnika za izradu terminoloških rječnika)*. Referat na 1. terminološkom skupu održanom u JAZU.
- Babić, S. (1986): Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. HAZU - Globus, Zagreb.
- Babić, S. (1988): Standardizacija - stabilizacija književnog jezika. *Jezik*, god. 36, 3, Zagreb, 65 - 77.
- Babić, S. (1998): Hrvatske zamjene za bookmark(er) ili Lesezeichen. *Jezik*, god. 46, br. 2, Zagreb, 77 - 80.
- Babić, S. (1999): Problem norme u hrvatskom književnom jeziku. *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. MH, Zagreb, 182 - 202.
- Badurina, L., Marković, I., Mićanović, K., (2007): *Hrvatski pravopis*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Badurina, L. (2009): Standardizacijski procesi u 20. stoljeću. *Zagrebačka slavistička škola*.
- Balog, J. (2006): Doprinos u proučavanju povijesti i važnosti Visoke gospodarske škole u Križevcima. *Podravina, časopis za multidisciplinarna istraživanja* X. 100 – 111. Samobor: Meridijani
- Barić, E., Malić, D. (1976/77): O problemu polusloženica. *Jezik*, god. XXIV, 3-4, Zagreb, 90 - 104.
- Bechert, J; Wildgen, W. (1991): *Einführung in die Sprachkontaktforschung*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt.
- Božičević, J. (1987). Stručno nazivlje - važna osnova znanstvene i tehnološke samostalnosti. *Jezik* 35: 10 - 13.
- Bratanić, M. (1998): Standardizacija strukovnog nazivlja. *Jezična norma i varijeteti*. Zbornik HDPL. 55 - 62.
- Brozović, D. (1958): O normiranju terminologije u hrvatskom ili srpskom jeziku. *Jezik* 6/5. 143 - 153.
- Brozović, D. (1999): O sadržaju pojma norma u leksikologiji. *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. Matica hrvatska. Zagreb. 140 - 150.
- Dabo-Denegri, Lj. (1998): Jezično posuđivnje: tipologija leksičkih posuđenica. *Filologija* 30 - 31. 439 - 450.
- Duckworth, D. (1977): Zur terminologischen und systematischen Grundlage der Forschung auf dem Gebiet der englisch-deutschen Interferenz. Kritische Übersicht und neuer Vorschlag. Kolb, H; Lauffer, H; u.a.: Sprachliche Interferenz. Werner Betz zum 65. Geburtstag. Tübingen. 36 - 56.
- Filipović, R. (1986): *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. (Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti. Knjiga 59.) Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Školska knjiga.
- Filipović, R. (1977/78): Tuđice i jezična kultura. *Jezik* 25/5. 138 - 142.
- Finka, B. (1969): O jezičnoj normi i jezičnoj slobodi. *Jezik* 13/1. 46 - 50.
- Finka, B. (1972/73): O upotrebi tuđica u hrvatskom književnom jeziku. *Jezik* 20/4. 97 - 106.
- Gjuran-Coha, A. (2007): Posuđenice i prevedenice engleskoga podrijetla u medicinskom nazivlju : doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
- Glovacki-Bernardi, Z. (1998): *Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb*. Schriften zur deutschen Sprache in Österreich: Band 24. Hgg. von Peter Wiesinger. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 95-249.
- Ivir, V. (1997): Internacionalizmi u rječniku i prijevodu. *Prevoditelj* 22, 68/69. 6 - 13.
- Juhász, J. (1977): *Überlegungen zum Stellenwert der Interferenz*. Kolb, H; Lauffer, H; u.a.: Sprachliche Interferenz. Werner Betz zum 65. Geburtstag. Tübingen. 1 - 12.
- Katičić, R. (1999): Normiranje književnoga jezika kao lingvistički zadatak. *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. MH. Zagreb. 114 - 126.
- Klaić, B. (1953): O zamijenjivanju tuđica našim riječima. *Jezik* 1/4: 107 - 113
- Metzler, J. B. (2005): *Metzler Lexikon Sprache*. Helmut Glück. Stuttgart – Weimar: Verlag J. B. Metzler.
- Mihaljević, M. (1992): Semantičke posuđenice. *Suvremena lingvistika* 18, 1: 33 - 43.
- Mihaljević, M. (2001): Terminološki rječnik i norma. *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 27: 191 - 208.
- Muhvić-Dimanovski, V. (1986): O paralelnoj upotrebi posuđenica i njihovih prevedenica. *Filologija* 14: 247 - 253.
- Muhvić-Dimanovski, V. (1992): *Prevedenice - jedan oblik neologizama*. HAZU. Zagreb.
- Muhvić-Dimanovski, V. (1998): Neologizmi na razmeđu jezične otvorenosti i jezičnog purizma. *Filologija* 30-31: 495 - 499.

- Oksaar, E. (1984): Terminologie und Gegenstand der Sprachkontaktforschung: Sprach-geschichte: Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 2.1.). Berlin: W., Besch, O., Reichmann, S., Sonderegger.
- Paul, H. (1886): *Prinzipien der Sprachgeschichte*. Niemeyer (Halle) XII
- Piškorec, V. (2001): *Temeljni pojmovi dodirnoga jezikoslovlja*. Strani jezici 30, 4, 219-227. Zagreb: Odjel za strane jezike Hrvatskoga filološkog društva u suradnji sa Školskom knjigom Zagreb.
- Piškorec, V. (2005): *Germanizmi u govorima đurđevečke Podravine*. Zagreb: Filozofski fakultet sveučilišta u Zagrebu /Odsjek za Germanistiku / FF-press
- Samardžija, M. (1997): Utjecaj sociopolitičkih mijena na leksik hrvatskoga jezika u XX. stoljeću. *Croatica* 45-46: 177-192.
- Silić, J. (1996): Lingvističke i sociolingvističke zakonitosti. *Kolo* 2: 243-249.
- Silić, J. (1997): Znanstveni stil hrvatskoga standardnog jezika. *Kolo* 3: 397-415.
- Silić, J. (1999): Hrvatski jezik kao sustav i kao standard. *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. MH. Zagreb. 235-245.
- Štambuk, A. (1998): Norma i jezik struke. *Jezična norma i varijeteti*. Zbornik HDPL. 565-573.
- Štebih, B. (2002): *Germanizmi u zagrebačkom govoru*. Kaj, časopis za književnost, umjetnost i kulturu: 5-6, 31 – 36. Zagreb: Kajkavsko spravišće.
- Tafra, B. (2003): (Ne)stabilnost hrvatske jezične norme. *Hrvatski književni jezik*. Zbornik radova. Budimpešta. 95-101.
- Turk, M. (1993): Leksički i semantički kalkovi u hrvatskome jeziku. *Fluminensia* 5/1-2: 39-48.
- Turk, M. (1997): Jezični kalk: tipologija i nazivlje. *Fluminensia* 9/1-2: 85-104.
- Turk, M. (1997): Semantičke posuđenice u hrvatskome jeziku. *Croatica* 27,45/46: 203-213.
- Werner, R. (1981): *Systemlinguistische Aspekte der Integration entlehnter lexikalischer Einheiten*. Sprachkontakt als Ursache von Veränderungen der Sprach- und Bewußtseinsstruktur: eine Sammlung von Studien zur sprachlichen Interferenz. Innsbruck. W. Meid & K. Heller. 219 - 235.
- Zajec, J., Bauer, I. (1999): Integracija i adaptacija tuđica u stručnom tekstu. *Strani jezici* 28/2. Zagreb. 85-90.

SUMMARY

This paper provides systematic research, identification and categorisation of German loanwords in Croatian language of agriculture. The research consisted of several stages: research of written source material from two periods followed by field research at various types of agricultural farms, discussions with professional agronomists and analysis of results with elaboration of glossary of agriculture related loanwords. Due to the fact that German loan words in the field of agriculture were not systematically researched, results of this research can find their practical application in the field of agriculture in the way that they solve doubts regarding the use of german loan words in the context of language and terminology usage which frequently occur in language for special purposes. Research methodology and statistical methods of analysing the research corpus can be used as a tool to conduct research in contact linguistic in the context of terminology related to specific fields of science.